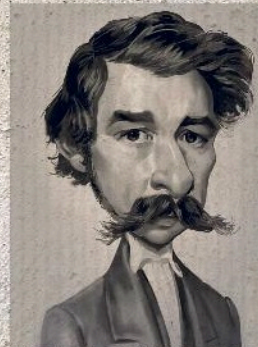
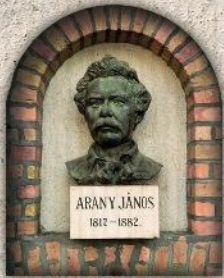

XXXV.

ETHNO-LORE

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
NÉPRAJZTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK
ÉVKÖNYVE

Szójától Vimitatioja.
Beszonyi far hám körül jaro Szójál ka
adja a' Dóit
a a' Dóit Ugyon a' Dumbái'it
Hám taláival együtt
Szóját hám
szóhárr

Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi
Kutatóközpont

ETHNO-LORE XXXV.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NÉPRAJZTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK ÉVKÖNYVEI

Főszerkesztő: ORTUTAY GYULA
(NÉPI KULTÚRA – NÉPI TÁRSADALOM címmel)

- I. kötet – 1968. Szerkesztő: Diószegi Vilmos
II–III. kötet – 1969. Szerkesztő: Diószegi Vilmos
IV. kötet – 1970. Szerkesztő: Diószegi Vilmos
V–VI. kötet – 1971. Szerkesztő: Diószegi Vilmos
Összeállította: Kósa László
VII. kötet – 1973. Szerkesztő: Diószegi Vilmos
Összeállították: Istvánovits Márton és Kósa László
VIII. kötet – 1975. Szerkesztő: Kósa László
IX. kötet – 1977. Szerkesztő: Kósa László
X. kötet – 1977. Szerkesztő: Kósa László
XI–XII. kötet – 1980. Szerkesztő: Kósa László

Főszerkesztő: BODROGI TIBOR
XIII. kötet – 1983. Szerkesztő: Kósa László
XIV. kötet – 1987. Szerkesztő: Kósa László
Technikai szerkesztő: Niedermüller Péter

Főszerkesztő: PALÁDI-KOVÁCS ATTILA
XV. kötet – 1990. Szerkesztő: Niedermüller Péter
XVI. kötet – 1991. Szerkesztő: Niedermüller Péter és Sárkány Mihály
XVII. kötet – 1993. Szerkesztő: Szilágyi Miklós
XVIII. kötet – 1995. Szerkesztő: Szilágyi Miklós
XIX. kötet – 1998. Szerkesztő: Szilágyi Miklós
XX. kötet – 2001. Szerkesztő: Szilágyi Miklós
XXI. kötet – 2003. Szerkesztő: Vargyas Gábor

Főszerkesztő: HOPPÁL MIHÁLY
(ETHNO-LORE címmel)
XXII. kötet – 2005. Szerkesztő: Vargyas Gábor
A szerkesztő munkatársa: Berta Péter
XXIII. kötet – 2006. Szerkesztő: Vargyas Gábor
A szerkesztő munkatársa: Berta Péter
XXIV. kötet – 2007. Szerkesztő: Vargyas Gábor és Berta Péter
XXV. kötet – 2008. Szerkesztő: Vargyas Gábor és Berta Péter
XXVI. kötet – 2009. Szerkesztő: Berta Péter

Főszerkesztő: BALOGH BALÁZS
XXVII. – 2010. Szerkesztő: Berta Péter
XXVIII. – 2011. Szerkesztő: Ispán Ágota Lídia és Magyar Zoltán
XXIX. – 2012. Szerkesztő: Bati Anikó – Sárkány Mihály
A szerkesztő munkatársa: Vargha Katalin
(Kiadja az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont)
XXX. – 2013. Szerkesztő: Berta Péter – Ispán Ágota Lídia – Magyar Zoltán – Szemerényi Ágnes
XXXI. – 2014. Szerkesztő: Ispán Ágota Lídia – Magyar Zoltán
XXXII. – 2015. Szerkesztő: Fülemile Ágnes – Ispán Ágota Lídia – Magyar Zoltán
XXXIII. – 2016. Szerkesztő: Ispán Ágota Lídia – Magyar Zoltán
Vendégszerkesztő: Mészáros Csaba – Vargyas Gábor
XXXIV. – 2017. Szerkesztő: Ispán Ágota Lídia – Magyar Zoltán
Vendégszerkesztő: Mészáros Csaba – Vargyas Gábor
XXXV. – 2018. Szerkesztő: Ispán Ágota Lídia – Magyar Zoltán
Vendégszerkesztő: Landgraf Ildikó

ETHNO-LORE

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
NÉPRAJZTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK ÉVKÖNYVE

XXXV.

FŐSZERKESZTŐ
BALOGH BALÁZS

SZERKESZTŐK
ISPÁN ÁGOTA LÍDIA – MAGYAR ZOLTÁN

VENDÉGSZERKESZTŐ
LANDGRAF ILDIKÓ

MTA
Bölcsészettudományi
Kutatóközpont
Néprajztudományi
Intézet

BUDAPEST, 2018

Megjelent a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával

ISSN 1787-9396

Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont
1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4.
<https://nti.btk.mta.hu>

Első magyar nyelvű kiadás: 2018

© MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2018

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

A kiadásért felelős: az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont főigazgatója.

A borító mozaikképei a következő alkotások felhasználásával készültek:

Barabás Miklós után Walzel Ágost Frigyes Arany János arcképe (1848)

Petőfi Irodalmi Múzeum ltsz.: 59.738.1

Barabás Miklós után Rohn Alajos Arany János arcképe (1855)

Petőfi Irodalmi Múzeum ltsz.: 75.113.1

Kozma János Arany Jánosról készített bronz mellszobra (1930), Szeged, Dóm tér

Arany János. Aradi Richárd falfestménye, (2014) Érd, az Arany János utca és Kossuth utca sarkán

Arany János. Balogh Patrik karikatúrája (2018)

Hátsó borító: Az Arany család kéziratos mesegyűjteményéből A Fehér ló fia című mese részlete.

MTA Könyvtár és Információs Központ, Kézirattár Irod. 4-r. 409/II. 9r.

Borítóterv: Kaszta Móni

Fordítás: Cselényi Zsuzsa

Tördelés: Fancsek Krisztina

Nyomdai munkálatok:

Prime Rate Kft.

Felelős vezető: Dr. Tomcsányi Péter

Budapest, 2018

Printed in Hungary

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐHANGOK

BALOGH BALÁZS

Értelmezés, hatás, utóélet: Arany János és a nép költészete.

Főszerkesztői köszöntő 11

LANDGRAF ILDIKÓ

Arany János életművének folklorisztikai vonatkozásai 13

A NÉPKÖLTÉSZET ÉRTELMEZÉSE ARANY JÁNOS ÉLETMŰVÉBEN

SZILÁGYI MÁRTON

Arany János életműve és a folklór (Irodalomtörténeti tanulságok) 21

TAMÁS ILDIKÓ

Nyelvrokonság, műfordítás, népköltészet az Arany János által
szerkesztett *Szépirodalmi Figyelő* és *Koszorú* hasábjain 43

SZAKÁL ANNA

Arany János és az erdélyi népköltészet 85

EITLER ÁGNES

Arany János életének és műveinek „áthangolása”
az 1950-es évek népművelésében 105

KÖTÖDÉSEK A FOLKLÓRHOZ – ÚJRAGONDOLT MŰFAJOK, SZÜZSÉK, MOTÍVUMOK

MIKOS ÉVA

Arany János és a hiedelmek 139

CZÖVEK JUDIT

A líra peremvidékén: a bökversek és Arany János 165

LANDGRAF ILDIKÓ

A „magyar Faust” nyomában. Arany János *Hatvani* című versének
folklorisztikai vonatkozásai 195

ARANY SZENT LÁSZLÓJÁNAK KULTÚRTÖRTÉNETI HÁTTERE

MAGYAR ZOLTÁN

Arany *Szent Lászlójának* néprajzi és művelődéstörténeti háttere 227

IANCU LAURA

Arany János „csángója” nyomában 251

KÖZKÖLTÉSZETI ÉS PONYVAIRODALMI VONATKOZÁSOK		
CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN		
Arany János tanulmányainak közköltési és népdalidézetei a Dalgyűjtemény (1874) tükrében	275	
KÜLLŐS IMOLA		
Arany János kottás <i>Dalgyűjteménye</i> és Fábrián Pista „nótái”	305	
CHIKÁNY JUDIT		
Merítés Arany János műveinek ponyvairodalmi, folklór és közköltészeti szövegkapcsolataiból	337	
KAPCSOLÓDÁSOK ÉS HATÁSOK – ARANY LÁSZLÓ		
VARGHA KATALIN		
Találósok az Arany család kéziratok gyűjteményében és más 19. századi forrásokban	375	
GULYÁS JUDIT		
Arany László meseértelmezése	405	
DOMOKOS MARIANN		
Arany László népmeséi a 19. századi magyar gyermek- és ifjúsági irodalomban	457	
A KUTATÓINTÉZET MUNKATÁRSAI ÁLTAL ÍRT VAGY SZERKESZTETT, 2017-BEN MEGJELENT KÖNYVEK		517

TABLE OF CONTENTS

PROEMS

BALÁZS BALOGH

Interpretation, effect, afterlife: János Arany and folk poetry 11

ILDIKÓ LANDGRAF

The folkloristic aspects of János Arany's oeuvre 13

THE INTERPRETATION OF FOLK POETRY IN THE WORK OF JÁNOS ARANY

MÁRTON SZILÁGYI

János Arany's oeuvre and folklore (Literary history lessons) 21

ILDIKÓ TAMÁS

Linguistic affinity, literary translation, and folk poetry in the columns of
Szépirodalmi Figyelő (Literary Monitor) and *Koszorú* (Wreath)
edited by János Arany 43

ANNA SZAKÁL

János Arany and Transylvanian folk poetry 85

ÁGNES EITLER

The „re-tuning” of János Arany's life and work in popular
education in the 1950s 105

LINKS TO FOLKLORE – GENRES, SUJETS, MOTIFS REVISITED

ÉVA MIKOS

János Arany and folk beliefs 139

JUDIT CZÖVEK

On the periphery of lyric poetry: light verses and János Arany 165

ILDIKÓ LANDGRAF

In search of the ”Hungarian Faust”.
Folkloristic aspects of Hatvani, a poem by János Arany 195

THE CULTURAL HISTORY OF ARANY'S SAINT LADISLAUS

ZOLTÁN MAGYAR

The ethnographic and cultural history of Arany's Saint Ladislaus 227

LAURA IANCU

In pursuit of János Arany's „Csángó” 251

PUBLIC POETRY AND PULP LITERATURE ASPECTS	
RUMEN ISTVÁN CSÖRSZ	
Popular and folk songs in János Arany's papers in the context of his <i>Songbook</i> (1874)	275
IMOLA KÜLLŐS	
János Arany's <i>Songbook</i> and Pista Fábrián's „songs”	305
JUDIT CHIKÁNY	
Chapbooks, folklore, and popular poetry in the textual contexts of János Arany's work	337
TIES AND EFFECTS – LÁSZLÓ ARANY	
KATALIN VARGHA	
Riddles in the Arany family's manuscript collection and other 19th-century sources	375
JUDIT GULYÁS	
László Arany's interpretation of folktales	405
MARIANN DOMOKOS	
László Arany's folktales in 19 th -century Hungarian children's and youth literature	457
BOOKS PUBLISHED IN 2017 THAT WERE WRITTEN OR EDITED BY RESEARCHERS OF THE INSTITUTE OF ETHNOLOGY	
	517

ELŐHANGOK

ÉRTELMEZÉS, HATÁS, UTÓÉLET: ARANY JÁNOS ÉS A NÉP KÖLTÉSZETE

Főszerkesztői köszöntő

Arany János nem egy költőnk a sok közül. Nagypám azt mondta, hogyha egy lakatlan szigeten kellene éveket egyedül eltöltenie, és csak egyetlen könyvet vihetne magával, hogy ne felejtse el magyarul, akkor Arany János összes műveit választaná. Több mint négy évtizede meghalt nagypám nem tudhatta, hogy azóta számítógépes vizsgálatokkal, egzakt tudományossággal igazolták: Arany János valóban a leggazdagabb szókincsű költőnk. Míg Arany hatvan-ezer egyedi szót és szótövet használt költészetében, addig a – szintén géniusz – kortárs Vörösmarty Mihály mintegy negyvenezret, Petőfi harmincezret. És szintén harmincezer egyedi szóhasználatú összes művei születtek Adynak, Babitsnak és József Attilának is. Arany Jánosról nyelvi gazdagsága, nyelvi teremtőereje az, ami leginkább él tehát a köztudatban is. Tudományos vizsgálata, összkiadásának gondozása, sorozatszerkesztése, filológiai kutatása, megannyi fontos, elsődlegesen az irodalomtudományt érintő feladat, amelyet folyamatosan és példamutatóan végeznek az MTA BTK Irodalomtudományi Intézet munkatársai, élükön Korompay H. János tanár úrral.

Az MTA BTK Néprajztudományi Intézet Folklór Osztálya által rendezett *Értelmezés, hatás, utóélet: Arany János és a nép költészete* című konferencia előadásainak tanulmányokká bővült gyűjteményét tartja kezében az olvasó. Ez a tudományos tanácskozás kicsit eltérő tematikájú volt: az irodalom mezsgyéjéről, súlyponttal a folklór területéről, de a néprajzkutatás más vonatkozásait is bemutatva, vonultatott fel előadásokat. Úgy vélem, elsősorban Arany János érdeme, hogy ennyiféle – nem szigorúan irodalmi – megközelítésből is érdemes és kell vizsgálni sokszínű életművét és annak hatásait. Ugyanakkor a folklórkutatás széleskörű alkalmazhatóságát, integráló szemléletének hatóerejét és korszerűségét bizonyítja, hogy képes a tudományos aspektusait megragadni az életmű széleskörű értelmezésének, vizsgálni Arany János munkáinak társadalmi és művészeti hatását, lírájának utóéletét a nép költészetében. Ezek azok a vizsgálódási területek, amelyek a kötet szerkezeti tengelyét alkotják. Köréje szerveződnek a meseértelmezés, az Arany László-i népmesék gyerekirodalomban való megjelenésének kérdései, a hiedelmek világa, az Arany János szerkesztői tevékenysége kapcsán felmerülő nyelvrokonsági és műfordítói kérdések, a találósok és bökversek, a közköltészeti és ponyvairodalmi szöveg-

kapcsolatok, és sorolhatnánk még a felmerülő témákat a szentkultusztól, a szocialista népművelési vonatkozásokig.

Örömmel tölt el, hogy a Néprajztudományi Intézet folkloristái – összefogva és kiegészülve az irodalomtörténész kollégákkal – a tudományterület teljes spektrumát felölelve hozzá tudnak szólni ezekhez a kérdésekhez is, korszerű, releváns kutatásaikkal pontosítják, kiegészítik az Arany János életművéről és annak utóéletéről, hatásairól szerzett eddigi ismereteinket.

a főszerkesztő

ARANY JÁNOS ÉLETMŰVÉNEK FOLKLORISZTIKAI
VONATKOZÁSAI

Az MTA BTK Néprajztudományi Intézet Folklór Osztálya *Értelmezés, hatás, utóélet: Arany János és a nép költészete* címmel szervezett konferenciát 2018. október 4-én az ARANY200 programsorozat részeként.¹ Az intézet folkloristái további meghívott – elsősorban irodalomtörténész – előadókkal kiegészülve elemezték, értelmezték Arany János költészetének, kritikusai és szerkesztői működésének folklorisztikai vonatkozásait.²

A rendezvény megszervezésére az évfordulón kívül az is alkalmat teremtett, hogy a konferenciával közel egy időben készült el az Arany család kéziratos mesegyűjteményének szinoptikus kiadása az intézet két kutatójának, Gulyás Juditnak és Domokos Mariannak a gondozásában. Az úttörő vállalkozás célja, hogy a meselejegyzéseket a kéziraton végzett szövegjavításokkal együtt az Arany László által összeállított *Eredeti népmesék* című kötetben megjelent szövegváltozatokkal párhuzamosan közölje. Az Arany család mese- és találósgyűjteményének kritikai kiadása azon túl, hogy hozzáférhetővé teszi ezt az értékes anyagot, a 19. századi folklórgyűjtések és -kiadások, az ezeket létrehozó koncepciók és eljárások (újra)értelmezését segítheti. Nem csak a történeti prózafolklór, hanem tágabban a folklórszöveg-kiadások textológiai gyakorlatának, sőt azon belül a recens gyűjtések kiadási alapelveinek újragondolását is ösztönözheti.

Arany János rendkívül gazdag, sokrétű életműve megkerülhetetlen a magyar folklórkutatás számára, jól tükrözi ezt az is, hogy az osztály folkloristái valamennyien megtalálták a saját kutatási területük kapcsolódási pontját az Aranykonferencia témájához, legyen szó nép-, gyerekkönyv- vagy ponyvamesékről, mondákról, találósokról, hiedelmekről, a népköltészeti szövegek közlésének, fordításának 19. századi teóriáiról, a nyelvrokonság kérdéséről, valamely folklór-szüzsé, -motívum Arany János által történő fölhasználásáról, átalakításáról vagy az Arany művek át- és feldolgozásáról az 1950-es évek népművelési irodalmában. A rendezvényen elhangzott előadások tanulmányokká bővültek, ezek gyűjteményét tartja kezében az olvasó.

¹ A rendezvény az MTA BTK Irodalomtudományi Intézet által az Arany-émlékév szakmai programjait támogató, Korompay H. János által vezetett pályázati projekt finanszírozásával valósult meg, ezúton is szeretném ezért a köszönetemet kifejezni.

² Lásd Mikos Éva (2019) beszámolóját a konferenciáról.

Az etnográfiai kutatás a kezdetektől fogva szem előtt tartotta Arany költészetének folklór érintkezéseit, néprajzi kötődéseit. A magyar néprajztudomány nagy múltú lapjának, az *Ethnographiának* már az első évfolyamában rövid értekezés jelent meg *A fülemile* című elbeszélő költeményt ihlető írott és szóbeli forrásokról. Az írás szerzője azt emelte ki, mely a későbbiekben Arany számos verse kapcsán rendre előkerült, hogy a költő művének tárgyát „széles megfigyelése, nagy olvasottsága és anyaggazdagsága tárházából meríti” (V. S., 1890, 57.). A továbbiakban jó néhány írás született, különösen Arany születésének a százéves évfordulója körüli években egy-egy elbeszélő költeményének tárgy- és motívumtörténetéről, rámutatva a költő folklórtudásának gazdagságára, mely jelentős mértékben gyermek- és ifjúkori emlékeiből táplálkozott, a nagyszalontai szájhagyományból eredt, amit aztán olvasmányélményeivel még jócskán tovább bővített (BENEDEK 1911; HELLER, 1915, 1916, 1918; BERZE NAGY 1916a, 1916b; GRAGGER 1916; SZENDREY 1916; ÓVÁRY 1923–1924). Később, az Arany-művek szüzsé- és motívumforrásainak feltárásában SCHEIBER Sándor (1974, 1977²) végzett alapvető kutatásokat.

A folklorisztikai összefoglalások mindig kitüntetett figyelmet szenteltek Arany János Merényi László mesegyűjteményéről írt bírálatának, etalonként tekintve azt a 19. századi népköltési szövegek gyűjtésének és kiadásának gyakorlatában, így az 1872-ben meginduló *Magyar Népköltési Gyűjtemény* köteteinél (legutóbb SZEMERKÉNYI, 2011, 147–148.). Arany úgy érvelt, hogy „...elmondásban a gyűjtő követheti az ügyes mesélő szabadságát, költésben nem”(AJÖM XI, 1968, 329.), a „nép szellemében” kell visszaadni a történetet. A lejegyző, a szerkesztő kiigazíthatja tehát a mesét Arany szerint, nem a beavatkozás tényét bírálta Merényinél, hanem annak a mikéntjét. A 19. század végén, a folklorisztika tudományszakká válásának korában ez a felfogás gyökeresen megváltozott, az egy adott alkalommal elhangzó variáns lehetőség szerinti legpontosabb rögzítése lett a gyűjtő feladata. Arany egész pályafutásának meghatározó kérdése volt a népköltészet és az irodalom egymásra hatása, a szóbeliség és az írott költészet viszonya, ezen gondolatai mind az irodalomtudomány, mind a folklorisztika művelői számára rendkívül inspirálóak.

Arany születésének centenáriumáról a Magyar Néprajzi Társaság méltóképpen megemlékezett. Sebestyén Gyula 1917 márciusában, a társaság XXIX. rendes közgyűlésén elnöki megnyitóbeszédét *Arany és a hagyomány* címmel tartotta. Majd április 25-én a társaság Arany-emlékülést rendezett, amelyen Solymossy Sándor *Arany János népiessége*, Bán Aladár *Toldi alakja és neve*, Szegedy Rezső *Ki volt Jankó Szibinyáni* című előadása hangzott el, melyek aztán elemző tanulmányok formájában az *Ethnographiában* is napvilágot láttak.

A bicentenárium jó alkalmat teremtett a magyar szövegfolkloristák számára is, akiknek jelentős része az MTA BTK Néprajztudományi Intézet kutatója, hogy a legújabb Arany-szakirodalom tükrében egy tudományos tanácskozás keretei között, majd egy tanulmánygyűjteményben összegezzék a költő életművével kapcsolatos legújabb felvetéseiket, eredményeiket.

A kötetben olvasható tanulmányok egy része az Arany-művek értelmezési keretét igyekszik szélesíteni elsősorban egyes elbeszélő költemények szüzsé- és motívum forrásainak bemutatásával. Tanulmányában Szilágyi Márton arra mutat rá, hogy a kutatás számára nem csupán az az érdekes, hogy Arany számos esetben fölhasznál, újragondol és átír különböző folklórműfajhoz köthető szüzséket, valamint, hogy a feldolgozás módja is igen változatos, de az is figyelmet érdemel, hogy miért pont azokat a szüzséket válogatta ki Arany, és akár tematikusan, akár műfajilag, akár időbeli szempontból van-e ezeknek a választásoknak valamiféle sűrűsödési pontja. A folklórból merített témáknak, motívumoknak nem csak a forrása, kontextusa, de funkciója is izgalmas kutatási problematika. Mikos Éva dolgozata néhány hiedelelemnek, -motívumnak ugyancsak nem az eredetére, hanem elsősorban poétikai szerepére kérdez rá, hangsúlyosan két Arany-alkotásban, a *Buda halálában* és *A Jóka ördögében*. Magyar Zoltán a *Szent László* című költemény költészettörténeti és képzőművészeti forráslehetőségeit tekinti át, különös tekintettel a templomi falképekre. Arany-nak ugyanebben a versében megjelenő „csángó” népnév lehetséges forrásait, előképeit tárja fel Iancu Laura tanulmánya, keresve a választ arra, hogy Arany „csángó” fogalma kiket is foglal magába. Czövek Judit a bökvers sajátos műfajának az Arany-életműben betöltött szerepét járja körül, e művek születésének lélektani motivációit is vizsgálva, azt, hogy miképpen tükröződik ezekben a szerző lelkiállapotának és élethelyzetének változása.

Az újabb Arany-kutatás, nem előzmények nélkül hangsúlyozza azt, hogy milyen nagy szerepet töltött be a költő pályáján a közköltészet és a populáris irodalom bizonyos elemeinek a felhasználása. Landgraf Ildikó a Hatvani-mondakör és Arany elbeszélő költeménye közötti kapcsolatokat vizsgálja, számba véve a témakör különböző irodalmi, közköltészeti és populáris megjelenéseit, a debreceni kollégium diákkolklórjától kezdve a 19. századi képes családi lapokon át, valamint a kalendáriumokban és a ponyván megjelenő feldolgozásokig, illetve Jókai Mór e tárgyú munkáiig. Chikány Judit azt elemzi, hogy *Az ünnepontók* című ballada, valamint *A hegedű* című epikus költemény milyen ponyvai feldolgozásokkal hozható szorosabb és lazább kapcsolatba, majd a *Gróf Tököly Imre... élete és halála* ponyva Arany-művekkel való kapcsolódásait jellemzi.

Csörsz Rumen István Arany *Dalgyűjteményének* textológiai feldolgozása nyomán már számos példát sorakoztatott fel akár tematikus, akár ritmikai, akár dallamemlékből származó közköltészeti hatásokra. A szerző ebben a kötetben olvasható írásában Arany János tanulmányainak közköltési és népdalidézeteit elemzi a *Dalgyűjtemény* (1874) tükrében. A dolgozat egy újabb műhelytanulmány a kottás gyűjtemény készülő új kritikai kiadásához. Küllös Imola bemutatja a *Dalgyűjtemény* néhány figyelemre méltó, folklór eredetű, valamint a populáris kultúrából származó adatát, és elemzi Fábrián Pista „nótáit”, összehasonlítva a költő sajtóközleményét a szájhagyományban még a 20. század elején is élő változatokkal.

Több tanulmány Arany János és fia, László népköltészethez való viszonyát tárgyalja teoretikus műveiken, valamint az Arany család mese- és találosgyűjteményén keresztül. Gulyás Judit elsősorban Arany László meseelméletét elemzi, de ennek értelmezéséhez nem lehet figyelmen kívül hagyni édesapja ez irányú munkásságát, annak hatását. A tanulmány feltárja, hogy Arany János és Arany László milyen jelentéssel és jelentőséggel ruházta fel a népmese műfaját, milyen elképzeléseik voltak a szóbeliségben élő mesék írásban, nyomtatásban való megjelenéséről, hogyan alakították a népmeséről és tágabb értelemben a népköltészetről szóló korabeli diskurzust. Vargha Katalin az Arany család mese- és találosgyűjteményében található találosok mikrofilológiai elemzését nyújtja, bemutatva azt is, hogy Arany László milyen szerkesztői beavatkozásokat végzett rajtuk kötete összeállítása során. Az Arany család kéziratos folklórlejegyzéseiben fennmaradt szövegeket összeveti az 1854 és 1865 között megjelent találosközlések anyagával.

Arany népköltészethez és nyelvrokonsághoz való viszonyát vizsgálja Tamás Ildikó az Arany János által szerkesztett irodalmi folyóiratokban, cáfolja azt a tévhitet, hogy a költő a finnugor nyelvrokonság ellenzője, a hun–magyar folytonosság híve lett volna. Másrészt a fordításelméleti viták tükrében mutatja be a más népek népköltészetének és irodalmának közreadási koncepcióját, valamint a folklórkiadványok szerkesztési elveit Arany korában.

A tanulmányok egy része Arany János és Arany László bizonyos műveinek utóéletét elemzi. Domokos Mariann dolgozatának elsődleges célja végigkövetni Arany László *Eredeti népmesék* című anyagának korai popularizálódását, ugyanis az Arany László neve alatt 1862-ben megjelent kötet a 19. századi magyar folklórgyűjtemények közül az egyik legnagyobb hatású kiadványnak bizonyult. A szerző másrészt azt a folyamatot mutatja be, ahogy a *népmese* műfaja a 19. században a gyermek- és ifjúsági irodalomban helyet kapott, illetve ahogy a korabeli oktatáspolitikusok, pedagógusok és pedagógiai szakírók a műfaj nemzeti művelődésben betöltött szerepét értékelték és formálták. Arany

János utóéletének sajátos szakaszát jelentik az 1950-es évek, amikor a kommunista rendszer igyekezett kisajátítani, a maga elvei szerint újraértelmezni a magyar irodalom neves személyiségeit és a „haladó hagyományok” képviselőiként bemutatni őket. Eitler Ágnes Arany János életének és műveinek megjelenítését és értelmezését vizsgálja a 1950-es évek népművelési kiadványainak szövegeiben és képein.

Reménykedem benne, hogy az *Értelmezés, hatás, utóélet: Arany János és a nép költészete* című konferencia kedvező fogadtatása után, az Arany János-i életmű folklorisztikai vonatkozásait sokszínűen tárgyaló tanulmánygyűjteményt is érdeklődéssel fogadja majd az olvasóközönség, és az itt olvasható kutatási eredmények túllépnek a saját tudományszak határain és szélesebb körben válnak ismertté.

IRODALOM

AJÖM

1968 *Arany János Összes Művei XI. Prózai Művek 2.* Szerkeszti KERESZTURY DEZSŐ, sajtó alá rendezte NÉMETH G. Béla. Budapest, Akadémiai Kiadó.

BÁN Aladár

1917 A Toldi-monda alaprége. *Ethnographia*, XXVIII, 21–35.

BENEDEK Róza

1911 Bolond Istók. *Ethnographia*, XXII, 72–80, 142–148.

BERZE NAGY János

1916a Adalékok Arany „Hamis tanú”-jának tárgytörténetéhez. *Ethnographia*, XXVII, 132–134.

1916b Adalék Arany „Bajusz”-ának tárgytörténetéhez. *Ethnographia*, XXVII, 137–138.

DOMOKOS Mariann – GULYÁS Judit (szerk.)

2018 *Az Arany család mesegyűjteménye. Az Arany család kéziratos mese- és találósgyűjteményének, valamint Arany László Eredeti népmesék című művének szinoptikus kritikai kiadása.* Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont – MTA Könyvtár és Információs Központ – Universitas Kiadó.

GRAGGER Róbert

1916 Arany „A hegedű” cz. költeményének tárgytörténetéhez. *Ethnographia*, XXVII, 130–132.

HELLER Bernát

- 1915 Arany János „A hegedű” című víg legendájának tárgyához. *Ethnographia*, XXVI, 329–330.
1916 Arany János „A hegedű” című víg legendájának valószínű forrása. *Ethnographia*, XXVII, 296–302.
1918 Még egy szalontai változat Arany János víg legendájának, „A hegedű”-nek tárgyához. *Ethnographia*, XXIX, 295.

MIKOS Éva

- 2019 Beszámoló az *Értelmezés, hatás, utóélet: Arany János és a nép költészete* című konferenciáról. *Néprajzi Hírek*, XLVIII, 1, [megjelenés alatt].

ÓVÁRY Zoltán

- 1923–1924 „Rózsa és Ibolya” Arany János verses népmeséje. *Ethnographia*, XXXIV–XXXV, 23–30.

SCHEIBER Sándor

- 1974 *Folklor és tárgytörténet* I–II. Budapest, Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete. 1977 2. bővített kiadás, III. kötet: 1984.

SEBESTYÉN Gyula

- 1917 Arany János és a hagyomány. *Ethnographia*, XXVIII, 1–6, 184–196.

SOLYMOSSY Sándor

- 1917 Arany János népiessége. *Ethnographia*, XXVIII, 7–21.

SZEGEDY Rezső

- 1917 Ki volt Jankó Szibinyáni? *Ethnographia*, XXVIII, 35–42.

SZEMERKÉNYI Ágnes

- 2011 A magyar folklorisztika tudományos megalapozása (1848–1890). In: PALÁDI-KOVÁCS Attila (főszerk.): *Magyar néprajz* I.1. *Táj, nép, történelem*. I.1. 142–158. Budapest, Akadémiai Kiadó.

SZENDREY Zsigmond

- 1916 Adalék Arany János „Bajusz” és „A hegedű” cz. költeményeinek tárgytörténetéhez. *Ethnographia*, XXVII, 295–296.

V. S.

- 1890 Arany János Fülemiljének eredete. *Ethnographia*, I, 57–58.